

Asociaționism cultural și academic în perioada interbelică: Reuniunea Femeilor Creștine din Cluj, 1925-1931

ANA-MARIA STAN

Cuvinte cheie: asociaționism, elită, naționalism, studenți

I. Argument:

După unirea Transilvaniei cu România, peisajul social și cultural al acestei provincii a suferit transformări semnificative, deoarece intrarea sub administrarea autorităților de la București a impulsionat pătrunderea elitei românești în mediul urban și totodată în activitatea acesteia, echilibrând treptat raportul de forțe dintre români și maghiari. Prin înființarea Universității românești din Cluj, începând din toamna lui 1919¹, orașului de pe Someș i s-a conferit statutul de „capitală culturală” românească a Transilvaniei, fapt care s-a reflectat imediat și în plan public.

Astfel, dacă în 1920 populația clujeană se cifra la 85.509 persoane, dintre care 29.644 erau români, 42.168 erau maghiari și 10.638 evrei etc., în anul 1930 se înregistra un total de 103.840 locuitori, dintre care 37.029 erau de naționalitate română, 48.271 de naționalitate maghiară, iar 13.094 erau de evrei². Membrii corpului academic, alături de alți numeroși intelectuali români care s-au stabilit la Cluj după Unire³, au constituit un nucleu foarte dinamic, din ce în ce

¹ Pentru înființarea universității românești din Cluj vezi: Marcela Sălăgean, *Universitatea din Cluj între 1919-1944*, în Ovidiu Ghitta (coord.), *Istoria Universității Babeș-Bolyai*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2012, p. 127-165; Vasile Pușcaș (coord.), *University and society*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 1999, p. 64-115 și p. 124-129; Onisifor Ghibu, *Universitatea Daciei Superioare*, București, Atelierele Grafice Cultura Națională, 1929, p. 27-60.

² Apud Varga E. Árpád, *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája (1850-1992)*, informații demografice accesibile online la <http://varga.adatbank.transindex.ro/?pg=3&action=etnik&id=5290> (3 mai 2012). Pentru anul 1930 s-au utilizat datele care consemnează naționalitatea și nu limba maternă a locuitorilor Clujului, între cele două tipuri de înregistrări statistice existând mici diferențe. Pe lângă aceste grupuri etnice, mai erau înregistrate în oraș și altele, nemenționate însă în studiul de față.

³ Cei mai mulți români au venit la Cluj dinspre București, Iași și Brașov. În legătură cu prezența brașovenilor, în special a absolvenților de la Liceul Andrei Șaguna, care au devenit cetățeni ai Clujului în perioada interbelică (vezi, Ana-Maria Stan, „Maialul brașovenilor

mai influent, atât în viața comunității locale, cât și a întregii regiuni înconjurătoare. Ei și-au exprimat pozițiile de cetățeni și de profesioniști prin intermediul unei pleiade de organizații, care au conferit mediului social clujean calitate și varietate.

Cercetarea de față reprezintă un *studiu de caz*, care analizează evoluția uneia dintre structurile asociative ale elitei românești din Clujul interbelic, apărute în jurul Universității și ca răspuns la anumite probleme pe care le-a ridicat existența acestei instituții.

II. Statutele și componența Reuniunii Femeilor Creștine (R.F.C.)

Așa după cum îi indică și numele, societatea pe care o vom analiza este una cu o componentă preponderent feminină. Înființată la 15 februarie 1925 și primind calitatea de persoană juridică la 30 septembrie 1926, aceasta îngloba „în sânul ei pe cele mai distinse doamne române din Cluj”, care lucrau „cu tot dorul numai spre binele și propășirea neamului românesc”⁴. *Reuniunea Femeilor Creștine* se alătură celor peste 10 asociații locale conduse de femei⁵, distingându-se, însă, de la început prin obiective specifice și prin persoanele implicate.

a) Scopuri și obiective ale R.F.C.:

Într-adevăr, încă din expunerea de motive ce îi explica crearea, se face referire la situația socio-economică din deceniul trei, precum și la particularitățile Clujului ca oraș gazdă al unei Alma Mater: „într-un moment de dezorientare a tinerimii universitare, departe de familie, neglijată de profesorii și educatorii ei, trebuind să se zbată într-o societate amețită de vârtejul grijilor materiale, femeile care vegheau în umbră, simțind **că mai ales în noile ținuturi trebuie sprijinită orice inițiativă de muncă și cultură românească** [sublinierea noastră], au răspuns în număr mare unui apel ad-hoc...”⁶.

Anul universitar 1924-1925 reprezenta, de altfel, o primă etapă de bilanț pentru viața academică din Cluj, deoarece trecuse o jumătate de deceniu de la

«șaguniști» stabiliți la Cluj – o sărbătoare academică și culturală din perioada interbelică”, în *Țara Bârsei*, serie nouă, nr. 9, 2010, p. 136-146).

⁴ „Istoricul societății Reuniunii Femeilor Creștine”, în *Calendarul femeii-1927*, Cluj, Editura Carmen, 1927, p. 71.

⁵ Pentru o listă non-exhaustivă a societăților feminine și feministe din Clujul interbelic, vezi *Clujul, viața culturală românească*, Editura Ligii Culturale, secțiunea Cluj (cu ocazia Congresului Anual al Ligii, Cluj, 22-24 iunie 1929), p. 113-116.

⁶ „Istoricul societății...”, în *op. cit.*, p. 69.

începerea activității universității românești, iar rezultatele începeau să fie vizibile, atât în plan științific, cât și în privința organizării instituțional-administrative. Așa după cum afirma profesorul Onisifor Ghibu, primul specialist preocupat de istoria universității clujene, aceasta putea să stea „cu fruntea ridicată în fruntea tribunalului universal al Științei”, nivelul de dezvoltare atins depășind în multe privințe estimările inițiale⁷. Se reușise ca majoritatea catedrelor să fie ocupate de personal didactic bine pregătit, provenit din România, dar și din străinătate, proporția titularilor pe posturi fiind covârșitoare⁸. Fuseseră înființate institute, centre de cercetare și laboratoare care studiau domenii științifice de actualitate, multe fiind introduse pentru prima oară în structura universității clujene (istoria artei, speologie, igienă socială, bizantinologie, psihologie experimentală, biochimie etc.). De asemenea, numărul semnificativ al revistelor de specialitate care au început să fie tipărite aici – ca de ex. *Clujul Medical*, *Anuarul Institutului de Istorie Națională, Dacoromania*, *Anuarul Institutului de Geografie* etc. – precum și al cursurilor și manualelor pentru studenți, dar și de alte articole și cercetări publicate de corpul profesoral în țară și străinătate, dovedeau seriozitatea comunității academice clujene⁹. Nici cooperarea științifică cu alte universități din Europa și din lume nu a fost neglijată, doar în anul 1924-1925 derulându-se șase vizite ale unor mari personalități francofone (patru profesori francezi și doi elvețieni)¹⁰.

Dacă funcționarea universității românești din Cluj și a personalului științific și administrativ intrase treptat pe un făgaș conform cu idealurile exprimate la momentul inaugurării din februarie 1920, condițiile de viață ale studenților au progresat mult mai lent.

⁷ Onisifor Ghibu, *Universitatea românească a Daciei Superioare. Cu prilejul împlinirii a cinci ani de activitate*, Cluj, Tipografia Viața, 1924, p. 19.

⁸ La începutul anului universitar 1924-1925 situația personalului didactic universitar de la Cluj se prezenta după cum urmează: Facultatea de Drept – 10 profesori titulari, 3 profesori agregați, dar și 6 catedre vacante; Facultatea de Medicină și Farmacie – 19 profesori titulari (18 la secția de medicină și 1 la secția de farmacie), 3 profesori agregați (la secția medicină), 3 conferențieri (2 la medicină și 1 la farmacie), numeroși șefi de lucrări, asistenți, preparatori; Facultatea de Litere și Filozofie – 21 de profesori titulari, 4 profesori agregați, 3 conferențieri și 2 lectori; Facultatea de Științe – 18 profesori titulari (17 români și unul din Franța – René Jeannel), 1 profesor detașat de la Universitatea din București, 3 profesori agregați, 2 conferențieri (unul român și unul francez) și numeros personal didactic ajutător. Datele au fost preluate din *Anuarul Universității din Cluj pe anul universitar 1924-1925*, Institutul de Arte Grafice Ardealul, Cluj, 1926 (am luat în considerare listele detaliate de la fiecare facultate și nu cifrele vehiculate în raportul rectorului Camil Negrea).

⁹ Apud Onisifor Ghibu, *Universitatea...*, 1924, p. 20-23.

¹⁰ *Anuarul Universității...1924-1925*, p. 8.

Deși se făcuseră eforturi considerabile pentru crearea de cămine și asigurarea de resurse financiare pentru studenții săraci care doreau să studieze la Cluj, problemele persistau. Această situație se repercuta vizibil asupra frecvenței la cursuri și seminarii, care era nesatisfăcătoare, în pofida cifrei mari de tineri înscriși la cele patru facultăți; spre exemplu, pentru anul 1923-1924 se înscrieseră un total de 2018 studenți, dintre care 960 la Drept, 533 la Medicină și Farmacie (472 la secția Medicină și 61 la secția Farmacie), 330 la Litere și 195 la Științe¹¹. Absenteismul ridicat îi nemulțumea pe profesori, însă nu puteau decât să îl consemneze și să îl explice tocmai prin „situația precară materială a studențimii și lipsa de cuartiruire [adică de cazare - n.n.] în orașul Cluj”¹². Un alt factor determinant pentru mediul studentesc clujean îl constituia prezența masivă a studenților minoritari, adesea mai înstăriți, ceea ce crea frecvent tensiuni și rivalități între diferitele grupuri de tineri; astfel, dacă în anul universitar 1919-1920 din totalul de 1871 de studenți înscriși în primul semestru erau 1288 de români, 281 de evrei, 225 germani și 77 maghiari, iar din cei 2152 de studenți înscriși în semestrul al doilea erau 1433 români, 428 evrei și 291 germani și maghiari¹³, în 1924-1925, din cei 2175 de studenți înscriși pe toată durata anului universitar doar 69,8% erau de naționalitate română, înregistrându-se 158 de evrei și 399 de maghiari și germani¹⁴. Nu trebuie uitat faptul că orașul Cluj a fost puternic zguduit în perioada 1922-1924 de mișcările studentești antisemite, pornite de la chestiunea disecției cadavrelor, procesul didactic fiind frecvent perturbat și întrerupt din cauza manifestațiilor și a revendicărilor lansate cu acest prilej¹⁵.

Având în vedere acest context complex, apariția și rolul *Reuniunii Femeilor Creștine* devin de importanță majoră. Asociația nu avea doar un caracter feminin, ci și unul tradiționalist, ba chiar ușor naționalist. Folosirea sintagmei *creștin* în titulatura ei echivala în fapt cu afirmarea, indirectă, a unor sentimente

¹¹ Onisifor Ghibu, „Universitatea din Cluj. Date statistice despre cei dintâi cinci ani de activitate a ei”, în *Societatea de mâine*, an II, nr. 45, 8 noiembrie 1925, p. 794.

¹² *Anuarul Universității din Cluj, anul școlar 1922-1923*, Imprimeria dr. Bornemisa, Cluj, 1924, p. 20.

¹³ *Anuarul Universității din Cluj. Anul I (1919-1920)*, Tipografia Institutului de Arte Grafice Ardealul, Cluj, 1921, p. 15.

¹⁴ *Anuarul Universității...1924-1925*, p. 8-9.

¹⁵ Pentru detalii privind revoltele studentești de la Cluj, vezi Maria Ghitta, „The 1922-1923 Student Revolt at Cluj University and Its Anti-Jewish Aspect”, în *Jews in Russia and Eastern Europe*, no. 1-2 (54-55), 2005, Jerusalem, p. 91-108; Idem, „Guerra dopo guerra. L'autunno 1922 all'Università di Cluj”, în Gheorghe Măndrescu și Giordano Altarozzi (ed.), *Războiul și societatea în secolul XX/Guerra e società nel XX secolo*, Cluj-Napoca, Editura Accent, 2007, p. 167-178.

antisemite și antimaghiare, lucru și mai evident după ce parcurgem statutele *Reuniunii*, care repetă la rândul lor, aproape obsesiv, acest cuvânt.

Existau practic trei mari direcții de acțiune pe care R.F.C.-ul și le fixase încă de la început și anume: „unirea sufletească a femeilor creștine din Cluj” (urmărea, așadar, crearea unei solidarități de gen, dar și a unei solidarități religioase, adică național-locale); apoi „ajutorarea studenților lipsiți de mijloace”¹⁶, mai precis a „studențimii creștine care se zbate azi în mizerie pentru a-și putea asigura un viitor cât de modest”¹⁷, (asistența socială în mediul universitar constituind, de altfel, principala preocupare a acestei organizații); iar în cele din urmă, dar nu pe ultimul plan, „sprijinirea industriei și comerțului creștin”, cu precădere a cooperației (avea în vedere, de fapt, încurajarea apariției unei elite economice și sociale românești în orașul Cluj și în Transilvania, unde la acea dată predominau comercianții și antreprenorii maghiari și/sau evrei). Erau obiective ambițioase și complexe, care necesitau aplicarea mai multor măsuri concrete pentru a putea fi duse la îndeplinire.

În privința dezvoltării comerțului și industriei, doamnele din *Reuniunea Femeilor Creștine* preconizau următoarele: să sprijine „micile prăvălii românești care se deschid în Cluj”, bineînțeles, utilizându-le cât mai des serviciile; să încurajeze „industria casnică” prin acțiuni precum purtarea în ocazii cât mai diverse a costumului național românesc, folosirea țeșăturilor populare – covoare, pânză de casă etc. – în gospodărie; să susțină anumite întreprinderi cu caracter comercial românesc, ca de exemplu *Consumul funcționarilor publici din Cluj*¹⁸.

Dacă pe latura economică strategia a fost definită încă din primii ani, în chestiunea ajutorării studenților, care forma de fapt nucleul activităților *Reuniunii*, metodele s-au diversificat treptat, adaptându-se la realitățile din teren. La început, adică în anii 1925-1927, membrele R.F.C. își propuseseră doar să înființeze o cantină studențească „unde să poată găsi o masă ieftină și bună studenții și studentele creștine din Cluj”¹⁹. După numai câțiva ani apar și alte servicii de asistență care erau furnizate de către asociație: studenții putea primi diferite tipuri de ajutoare materiale și morale (spre exemplu, li se plăteau o parte din taxele de școlarizare, din chirie, sau li se asigura un sejur într-o stațiune balneoclimaterică, cum ar fi Colibița din județul Bistrița). De asemenea, au

¹⁶ „Istoricul societății Reuniunii Femeilor Creștine”, în *Calendarul femeii-1927*, Cluj, Editura Carmen, 1927, p. 69-70.

¹⁷ „Activitatea societății Reuniunea Femeilor Creștine din Cluj pe anul 1929-1930”, în *Calendarul femeii-1931*, anul V, Cluj, Editura Carmen, 1931, p. 66.

¹⁸ „Istoricul societății Reuniunii Femeilor Creștine”, în *op. cit.*, p. 70.

¹⁹ *Ibidem*.

început demersuri și pentru înființarea unui cămin-internat pentru studenți²⁰. Și mai importantă era însă „acordarea de împrumuturi pe care fiecare solicitator era obligat să le restituie în 10 ani de la începutul carierei”²¹, deoarece în acest mod se oferea un sprijin substanțial tinerilor pentru a porni în viață, fiind stimulați cu precădere intelectualii români din Transilvania.

Pe lângă cele trei mari direcții de acțiune pe care le-am detaliat aici, se regăsesc în statutele *Reuniunii* anumite prevederi general valabile pentru societățile feminine românești de la sfârșitul secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului XX, care reliefează faptul că aceasta nu se despărțea în mod radical și ineluctabil de postura tradițională a femeii în societate. R.F.C. își luase ca sarcină și protejarea morală și materială a văduvelor și orfanilor de război, precum și a familiilor sărace din Cluj. Mai milita deopotrivă, cu multă însuflețire, pentru terminarea catedralei ortodoxe din Cluj și clădirea bisericii de la Mausoleul de la Mărășești²².

b) Conducerea R.F.C, categorii de membri (observații biografice și prosopografice)

În fruntea *Reuniunii Femeilor Creștine* s-a aflat, ca *președinte executiv*, Elena Bratu. Avocat și doctor în drept, lucrând în același cabinet de avocatură cu Amos Frâncu²³, Elena Bratu era soția profesorului universitar Gheorghe Bratu²⁴, care preda la Facultatea de Științe din Cluj. Pe lângă R.F.C., dr. Elena Bratu a condus, simultan, și *Gruparea Națională a Femeilor Române*, filiala Cluj²⁵. Spre deosebire de *Reuniune*, *Gruparea Națională a Femeilor Române* avea un caracter mult mai progresist, fiind creată în 1929 de către Alexandrina

²⁰ „Activitatea societății Reuniunea Femeilor Creștine din Cluj”, în *Calendarul femeii-1929*, anul III, Cluj, Editura Carmen, 1929, p. 74.

²¹ „Activitatea societății Reuniunea Femeilor Creștine din Cluj pe anul 1929-1930”, în *Calendarul femeii-1931*, anul V, Cluj, Editura Carmen, 1931, p. 66.

²² „Istoricul societății Reuniunii Femeilor Creștine”, în *op. cit.*, p. 70-71.

²³ *Calendarul femeii-1931*, anul V, Cluj, Editura Carmen, 1927, p. 73.

²⁴ Gh. Bratu (1881-1941), matematician și astronom. Studii universitare la Iași și Paris (doctorat în matematici în 1914, sub conducerea lui Paul Appel), apoi profesor universitar la Iași, iar după 1919 la Facultatea de Științe a Universității din Cluj. Aici a predat astronomie și analiză matematică, fiind totodată și directorul-fondator al Observatorului Astronomic din Cluj (1920-1921; 1928-1941). Între anii 1923-1924 și 1938-1939 a fost decan al Facultății de Științe. A întemeiat „Alliance Française” filiala Cluj. Date preluate din *Anuarul Universității Regele Ferdinand I Cluj-Sibiu, în al doilea an de refugiu 1941-1942*, Tipografia Cartea Românească din Cluj, Sibiu, 1943, p. 276 și de la Facultatea de Matematică și Informatică a Universității Babeș-Bolyai, pagină accesibilă online la http://www.cs.ubbcluj.ro/www/index.php?module=pagemaster&AGE_user_op=view_page&PAGE_id=111 (3 mai 2012).

²⁵ *Calendarul femeii-1931*, anul V, Cluj, Editura Carmen, 1931, p. 73.

Cantacuzino cu scopul de a milita pentru emanciparea politică a femeilor și pregătirea lor pentru a lua parte la conducerea treburilor publice, pe picior de egalitate cu bărbații²⁶. Dubla calitate deținută de dr. Elena Bratu ne indică faptul că era o persoană dinamică, cu opinii bine conturate față de poziția și contribuția pe care trebuiau să o aibă femeile în cadrul societății românești și demonstrează că avea o rețea extinsă de contacte atât la nivel local, cât și la nivel național, care i-au permis să asigure cu succes îndeplinirea obiectivelor pe care și le asumase în cadrul societăților pe care le dirija.

Dr. Elena Bratu era secondată în munca ei la *Reuniunea Femeilor Creștine* din Cluj de o altă binecunoscută personalitate a feminismului românesc, anume Elena Pop Hossu-Longin²⁷, născută „de Băsești”, care deținea funcția de *președintă de onoare*. Comitetul de conducere al R.F.C. era completat cu două vicepreședinte: Marietta Cătuneanu (soția profesorului Ion C. Cătuneanu²⁸, de la Facultatea de Drept, care se remarcase public în epocă prin opiniile sale antisemite²⁹) și Virginia Gh. Pamfil, precum și de o *secretară*, Elena Tofan și de o *casieră*, Iordana Blebea³⁰.

Încă de la început, *Reuniunea* s-a bucurat de popularitate în rândul reprezentantelor elitei feminine clujene. După aproape trei ani de activitate, asociația avea *40 de membre active*³¹, nucleul principal fiind alcătuit din soțiile de profesori universitari (majoritatea provenind de la Facultatea de Drept și de la cea de Științe) sau de intelectuali și înalți funcționari români din Cluj. Membrele

²⁶ Ștefania Mihăilescu, *Din istoria feminismului românesc*, Iași, Editura Polirom, 2002, p. 46.

²⁷ Elena Pop Hossu-Longin (1862-1940), personalitate feminină interbelică. Fiică a fruntașului politic transilvănean Gheorghe Pop de Băsești, s-a remarcat prin activitatea ei în plan public, participând la înființarea *Reuniunii Femeilor Române Sălăjene* (1881) și a *Reuniunii Femeilor Române Hunedorene* (1886), asociație pe care a și condus-o între 1895 și 1919. Date despre personalitatea ei la Marin Pop, „Elena Pop Hossu-Longin (1862-1940). Reprezentantă de marcă a mișcării feministe din Transilvania (I-III)”, în *Caiete Silvane*, mai-august 2007, accesibile online la adresa: <http://www.caietesilvane.ro/indexcs.php?cmd=cauta&searchstring=elena+pop> (5 mai 2012). Vezi și Elena Pop Hossu-Longin, *Amintiri. 1880-1930*, Tipografia P. Barițiu, Cluj, 1932.

²⁸ Ion C. Cătuneanu (1883-1937), jurist. Doctor în drept de la Universitatea din Berlin și din 1919 profesor de drept roman la Facultatea de Drept a Universității românești din Cluj (*Universitatea Regele Ferdinand I Cluj. Anuarul 1935-1936*, Tipografia Ardealul, Cluj, 1937, p. 18).

²⁹ Vezi, în acest sens, Maria Ghitta, „Ideologi antisemiți interbelici: un necunoscut (I. C. Cătuneanu) și „locotenentul din Ardeal” (Ion. I. Moța)”, în Nicolae Bocșan, Ovidiu Ghitta, Doru Radosav, (ed.) *Tentația istoriei. În memoria Profesorului Pompiliu Teodor*, Presa Universitară Clujeană, Cluj, 2003, p. 255-287.

³⁰ Această componentă a biroului de conducere este documentată începând cu anul 1929 („Activitatea societății Reuniunea Femeilor Creștine din Cluj”, în *Calendarul femeii-1929*, anul III, Cluj, Editura Carmen, 1929, p. 72-73, anterior neexistând funcția de vicepreședintă).

³¹ *Ibidem*.

active aveau obligația de a participa la patrimoniul R.F.C. prin plata unei taxe de 200 de lei/an, însă, pe lângă aceasta, ele contribuiau „totdeauna în toate împrejurările și la toate ocaziile spre a se restabili buna stare a fiecărui solicitant, dacă cererea e întemeiată”³².

Dintre membrele provenite din lumea universitară enumerăm pe: Elisa Abramescu (soția profesorului N. Abramescu³³), Maria V. Onișor (soția profesorului Victor Onișor³⁴), Livia Boilă (soția profesorului Romul Boilă³⁵), Veturia Borza (soția profesorului Alexandru Borza³⁶), Lucia Bologa (soția profesorului Valeriu Bologa³⁷), Maria G. Dima, (văduva profesorului Gheorghe Dima³⁸), Zina G. Moroianu (soția profesorului Gheorghe Moroianu – rector al Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale din Cluj), Miți dr. Hațieganu (din familia profesorilor universitari Iuliu Hațieganu și Emil Hațieganu), Ana I. Lupaș (soția profesorului Ioan Lupaș³⁹), dr. Alma Popoviciu-

³² „Dare de seamă despre scopul și activitatea societății Reuniunea Femeilor Creștine din Cluj”, în *Calendarul femeii-1930*, Cluj, Editura Carmen, 1930, p. 65-66.

³³ Nicolae Abramescu (1884-1947), matematician. Conferențiar la Școala Politehnică din București, apoi din 1919, cadru didactic la Facultatea de Științe a Universității din Cluj, unde a deținut catedra de geometrie (*Anuarul Universității Regele Ferdinand I Cluj-Sibiu, în al doilea an de refugiu 1941-1942*, Tipografia Cartea Românească din Cluj, Sibiu, 1943, p. 566-567).

³⁴ Victor Onișor (1874-1932), jurist și om politic. Din 1919 profesor titular de drept administrativ și financiar la Universitatea din Cluj. A suplinit, de asemenea, și catedra de Istoria Dreptului Român. Decan al Facultății de Drept clujene între 1922-1923 și 1928-1929 (*Anuarul Universității Regele Ferdinand I Cluj 1931-1932*, Institutul de Arte Grafice Ardealul, Cluj, 1932, p. 89-94; Luminița Dumitrescu, *Victor Onișor (1874-1932), juristul și profesorul. Monografie Istorică*, teză de doctorat, 2011, Universitatea din Oradea).

³⁵ Romul Boilă (1881-197?), jurist și om politic. Din 1919 și până în 1940 profesor titular de drept constituțional la Facultatea de Drept a Universității clujene, unde a deținut între, 1923-1924 și 1929-1930, funcția de decan. A fost în mai multe rânduri deputat și senator, ajungând chiar și vicepreședinte al Senatului (*Universitatea Regele Ferdinand I din Cluj, Anuarul 1938-1939*, Tipografia Cartea Românească, Cluj, 1940, p. 71-72).

³⁶ Alexandru Borza (1887-1971), botanist. Profesor de botanică la Facultatea de Științe clujeană, director-fondator al Grădinii Botanice și al Institutului Botanic. Decan al Facultății de Științe între 1935-1938 și rector al Universității clujene în anii 1944-1945.

³⁷ Valeriu Bologa (1892-1971), medic, istoric al medicinei. Și-a început cariera didactică la Cluj în 1920, ca asistent al profesorului francez Jules Guiart, iar din 1932 a devenit profesor de istoria medicinei la Facultatea de Medicină a universității clujene. Între 1949-1971 a fost președinte al Societății Internaționale de Istoria Medicinei.

³⁸ Gheorghe Dima (1847-1925), muzician. După studii la Conservatorul din Leipzig a fost profesor de muzică și animator al vieții culturale din Sibiu (1881-1899), apoi din Brașov (1899-1916). În vara lui 1919 a ajuns la Cluj, unde a primit misiunea de a înființa și conduce Conservatorul de Muzică și Artă Dramatică din localitate. Date consultate și accesibile online pe http://old.muzeulmuresenilor.ro/mureseni_ro/index-gheorghedima-detalii.html (5 mai 2012).

³⁹ Ioan Lupaș (1880-1967), istoric și om politic. Profesor de istoria modernă a românilor și de istoria Transilvaniei la Facultatea de Litere și Filozofie a Universității clujene. Co-director al

Mohora (prima femeie stomatolog din România, ea însăși asistent universitar la Facultatea de Medicină și soție a dr. Traian Popoviciu, cadru didactic în aceeași instituție, ajuns mai târziu profesor universitar de obstetrică-ginecologie⁴⁰). În timp, lor li se vor mai alătura și alte personalități academice, precum Annie dr. Iacobovici, (soția profesorului Iacob Iacobovici⁴¹) sau dr. Eliza Constantinescu-Bagdât (cadru didactic la Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale din Cluj⁴²), pe care le regăsim în *Reuniunea Femeilor Creștine* începând din anul 1930. Alte nume sonore care au activat în cadrul acestei organizații și care pot fi identificate ca soții de înalți funcționari publici români din Clujul interbelic, de întreprinzători români sau de militari din Armata română aflați în regiune sunt: Lucreția dr. Barbul (soția lui Eugen Barbul, directorul Bibliotecii Universitare din Cluj în perioada 1920-1935), Maria P. Barițiu (văduva lui Petru Barițiu, nepot al cărturarului George Bariț și patron al unei imprimerii românești, pe care o crease la Cluj încă din 1904⁴³), Maria A. Ciortea, Natalia colonel Vlașca, Natalia maior Strat⁴⁴.

Alături de categoria membrilor active, R.F.C. avea în organizarea ei și un grup consistent de *membri de onoare*. Deși atribuțiile nu le fuseseră clar definite prin statute, membrii de onoare erau, după cum se poate documenta din dările de seamă, persoane care contribuiau în mod deosebit la derularea activităților acesteia – fie prin contribuții financiare consistente, fie prin alte sfaturi sau acțiuni practice. Se remarcă faptul că printre membrii de onoare întâlnim nu doar femei, ci și intelectuali de vază ai Clujului, în special profesori universitari, precum Gh. Bratu, Camil Negrea⁴⁵ sau Petre Sergescu⁴⁶. Tot ca membri de

Institutului de Istorie Națională din Cluj, alături de Alexandru Lapedatu. Ioan Lupaș a fost ales membru al Academiei Române în 1916, iar între 1932 și 1935 a deținut președinția Secției Istorice a Academiei.

⁴⁰ Simeon-Petru Moșoigo, „Alma Mohora-Popoviciu (1896-1990)”, în *Clujul Medical*, vol. 84, nr. 2, 2011, Cluj, p. 292-293.

⁴¹ Iacob Iacobovici (1879-1959), medic, specialist în chirurgie. Numit în 1919 profesor titular de chirurgie la Facultatea de Medicină a Universității clujene. A fost rector al Universității între 1922-1923, decan al Facultății de Medicină în 1921-1922. În 1933 s-a transferat la Universitatea din București, iar în 1934 a înființat în capitală primul spital de urgență din România.

⁴² Ana-Maria Stan, „Eliza Constantinescu-Bagdât, portretul unei feministe din lumea academică interbelică”, în *Anuarul Institutului de Istorie Gheorghe Barițiu din Cluj-Napoca*, vol. XLIX, seria Historica, 2010, p. 245-257.

⁴³ „Jubileul Tipografiei Carmen”, în *Calendarul femeii-1930*, Cluj, Editura Carmen, 1930, p. 53-55.

⁴⁴ „Activitatea societății Reuniunea Femeilor Creștine din Cluj pe anul 1929-1930”, în *Calendarul femeii-1931*, anul V, Cluj, Editura Carmen, 1931, p. 67.

⁴⁵ Camil Negrea (1882-1956), jurist, avocat. Din 1919 profesor titular de drept civil la Facultatea de Drept a Universității clujene. A deținut funcția de decan al Facultății în anii 1920-1921 și 1926-1927, iar în 1924-1925 a fost rectorul Universității.

onoare ai *Reuniunii* sunt înregistrate numele Olgăi general Prezan, al Sabinei ing. Hoiescu din București, al lui Francis Hossu-Longin – care acordau constant „ajutor material și moral” –, al lui Pavel Tofan – care strânsese peste 12.000 lei pentru *Reuniunea Femeilor Creștine* și crease cu acești bani un fond special denumit „Fondul Mureșanu” etc⁴⁷. De asemenea, doamnele care făcuseră parte din *Reuniunea Femeilor Creștine* din Cluj, dar care din diferite motive părăsiseră orașul, deveneau din membre active, membre de onoare, rămânând, așadar, implicate în viața asociației și făcând adesea donații importante pentru aceasta. Printre membrii de onoare sunt mereu menționate în documente și câteva personalități decedate, dar care jucaseră un rol esențial în constituirea *Reuniunii*, cum ar fi Gabriela dr. Negrea (soția profesorului Camil Negrea) sau avocatul Alexandru Breban, care ajutase la elaborarea statutelor și la obținerea calității de persoană juridică⁴⁸.

O a treia mare categorie de membri din cadrul R.F.C. a fost cea a *membrilor donatori*. La fel ca și în cazul membrilor de onoare, nu am regăsit în statute o definiție clară a atribuțiilor avute de aceștia, însă, după cum indică și numele, este vorba despre persoane care participau la activitatea societății prin donații de bani, care trebuiau să depășească un anumit nivel; potrivit estimărilor și datelor pe care le deținem, suma minimă era de 1000 de lei (fiind uneori acceptate produse în valoare echivalentă). Printre acești membri donatori, rapoartele consemnează atât femei, cât și bărbați, din Cluj și din alte zone ale Transilvaniei, ca de exemplu, dl. Modrigan, președinte al Cooperativei „Zorile” din Luduș, care a acordat *Reuniunii* 1500 de lei „în memoria surorii sale”⁴⁹. În unele cazuri, membrii de onoare erau deopotrivă și membri donatori de prim ordin ai R.F.C., cum se întâmplă, spre exemplu, cu Ana Lazăr, care pentru o perioadă a îndeplinit funcția de secretară a R.F.C., apoi s-a mutat de la Cluj la Sibiu, iar la moartea sa a lăsat prin testament 20.000 lei pentru această asociație⁵⁰. Era o sumă importantă, aproape o mică avere, care stă mărturie nu numai pentru nivelul social al doamnelor care au acceptat să facă parte din *Reuniune*, dar și

⁴⁶ Petru Sergescu (1893-1954), matematician și istoric al științei. A fost conferențiar (din 1926) și apoi profesor titular de calcul diferențial și integral la Facultatea de Științe a Universității clujene. Din 1937 a fost membru corespondent al Academiei Române. Foarte cunoscut pe plan internațional, după instaurarea comunismului s-a refugiat în Franța, unde a și murit.

⁴⁷ „Dare de seamă despre scopul și activitatea societății Reuniunea Femeilor Creștine din Cluj”, în *Calendarul femeii-1930*, Cluj, Editura Carmen, 1930, p. 60.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 61.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ „Activitatea societății Reuniunea Femeilor Creștine din Cluj pe anul 1929-1930”, în *Calendarul femeii-1931*, anul V, Cluj, Editura Carmen, 1931, p. 67.

pentru amploarea activităților pe care aceasta le putea desfășura, având la dispoziție asemenea fonduri.

Forța financiară și deopotrivă organizațională a R.F.C. este dovedită și de transformările statutare intervenite în urma adunării generale din 1927-1928, când apar noi categorii de membri în cadrul societății. Pe lângă cele trei categorii descrise anterior – membrii *activi*, cei de *onoare* și cei *donatori* – s-au mai înființat alte patru categorii de membri, și anume: „*membri fondatori*, care achită odată pentru totdeauna 5000 de lei. *Membre și membri pe viață*, care plătesc odată pentru totdeauna o taxă de 3000 lei. *Membre și membri benevoli*, care dau 10 lei pe lună; *membre și membri ajutători*, care contribuie lunar, anual ori accidental cu diferite sume sau în diferite ocazii”⁵¹. Această diversificare și specializare atestă din nou atât nivelul de dezvoltare pe care l-a atins *Reuniunea Femeilor Creștine* în scurt timp de la înființare, cât și succesul financiar pe care ea l-a înregistrat, deoarece sumele despre care se face vorbire erau unele semnificative, chiar și membri benevoli ajungând la o contribuție de 1200 lei pe an. Cu toate că nu deținem și informații privind numărul, proveniența socială sau numele noilor categorii de membri introduse după 1928 în cadrul R.F.C., instituirea acestora trebuie interpretată ca o etapă marcantă în viața organizației.

III. Tipuri de activități caritative și social-culturale desfășurate de către Reuniunea Femeilor Creștine din Cluj

În concordanță cu obiectivele complexe pe care și le fixase și beneficiind totodată, de sprijinul unor variate și destul de largi categorii de membri, *Reuniunea Femeilor Creștine* a desfășurat, în perioada 1925-1931, o multitudine de acțiuni și manifestări.

Pentru fiecare punct înscris în statutul fondator, *Reuniunea* a căutat și a găsit metode inovative de îndeplinire. Astfel, în planul ocrotirii intereselor feminine și al realizării preconizatei „unități sufletești a femeilor creștine din Cluj”, dr. Elena Bratu și colegele sale au gândit și pus în practică o strategie eficientă.

În primul rând, membrele din cadrul R.F.C. și-au asumat, în mod conștient, participarea la mai multe societăți feminine din Cluj. Pornind de la această bază, ele au căutat „la toate ocaziile, să meargă în mijlocul studenților, sfătuindu-i la unire, muncă cinstită și în afară de școală, la dragoste de neam și de adevăr”⁵². De asemenea, într-un exemplu de solidaritate de gen, membrele R.F.C. invitau

⁵¹ *Ibidem*, p. 68.

⁵² „Societatea Reuniunea Femeilor Creștine din Cluj”, în *Calendarul femeii-1928*, anul II, Cluj, Editura Carmen, 1928, p. 58.

de obicei la adunările lor generale și celelalte asociații feminine din oraș, reușind să adopte unele măsuri comune, benefice pentru viața socială a Clujului interbelic. Astfel, în urma ședinței anuale care a avut loc la 3 februarie 1929, R.F.C., alături de restul organizațiilor feminine locale au decis să organizeze „un birou prin care să se poată coordona activitatea artistico-literară desfășurată de Societățile feminine în Cluj, pentru a se evita coincidența datelor reprezentațiilor sau sărbătorilor cu scop de binefacere organizate de diferitele Societăți feminine, coincidențe supărătoare și dăunătoare”⁵³. Era un pas nu doar către eficiență, ci și către o colaborare menită să ridice prestigiul elitei locale, oferindu-se totodată un exemplu pentru alte orașe din jur, care priveau înspre Cluj – capitala culturală românească a Transilvaniei –, ca la un model de urmat.

Aceeași idee de solidaritate feminină o regăsim și în chestiunea participării femeilor la viața politică interbelică. Cu toate că *Reuniunea Femeilor Creștine* nu milita în mod special pentru emancipare politică, aceasta era totuși o temă discutată de către membrele ei. În urma analizelor făcute, R.F.C. adoptase următoarea strategie: femeile nu trebuiau să se înscrie în partidele politice din România, deoarece considera că acestea nu făceau decât să despartă doamnele în mai multe grupări și astfel să le slăbească influența și vocea în plan public. În schimb, membrele *Reuniunii* „au făcut propagandă atât în scris, cât și prin viu grai” pentru ca femeile să își păstreze „libertatea de gândire și de acțiune” și să își dea voturile numai „pentru înfăptuirea unei idei cu folos național. [...] Este de dorit ca în orice chestiune de ordin național sau social, femeile să se sfătuiască între ele și apoi să decidă ca toate să voteze în bloc pentru acea idee”⁵⁴.

Problemele de actualitate ale perioadei interbelice erau aduse la cunoștința doamnelor din R.F.C. atât în cadrul întâlnirilor periodice pe care le aveau, cât și al adunărilor generale anuale, dar și prin intermediul „Calendarului Femeii”. Această publicație, pe care *Reuniunea Femeilor Creștine* a început să o tipărească în 1927, servea ca buletin de informare asupra activităților deosebit de variate ale R.F.C., și ca o tribună de dezbateri și de manifestare a valorii și diverselor talente ale membrilor sale, ori ale altor doamne din elita locală și națională, aici regăsindu-se articole pe diverse teme – de la politică la literatură. Totodată, „Calendarul Femeii”, scos pe piață într-un tiraj destul de mare pentru acele vremuri, respectiv 2000 de exemplare, era destinat obținerii de fonduri

⁵³ „Dare de seamă despre scopul și activitatea Societății Reuniunea Femeilor Creștine din Cluj”, în *Calendarul femeii-1930*, Cluj, Editura Carmen, 1930, p. 62.

⁵⁴ „Activitatea societății Reuniunea Femeilor Creștine din Cluj pe anul 1929-1930”, în *Calendarul femeii-1931*, anul V, Cluj, Editura Carmen, 1931, p. 68.

pentru *Reuniune* (cu precădere pentru înființarea Cantinei Studentești), periodicul fiind oferit spre vânzare către foarte multe persoane⁵⁵.

În paginile „Calendarului Femeii” întâlnim în perioada 1927-1931 analize, discursuri și studii care au dezbătut subiectul rolului și locului femeii în societatea românească. Semnate de nume de prim rang ale mișcării feministe interbelice, precum Alexandrina Cantacuzino, Calypso Botez, Maria Baiulescu, aceste texte salutau activitatea culturală și de asistență socială derulată cu atât succes și entuziasm de către *Reuniunea Femeilor Creștine* din Cluj, dar în același timp introduceau în discuție idei privind statutul femeilor din România, încurajând participarea lor în spațiul public și necesitatea ca ele să fie considerate cu adevărat „colaboratoare ale statului” în anumite domenii⁵⁶. Tot în „Calendarul Femeii” mai întâlnim și numeroase portrete ale doamnelor care s-au aflat în primele rânduri ale mișcării de emancipare a româncelor, fie în Ardeal – precum Clara dr. Maniu (mama lui Iuliu Maniu, care prezidase pentru o vreme *Reuniunea Femeilor Sălăjene*), Emilia dr. Rațiu (soția memorandistului Ion Rațiu, implicată și ea în multe asociații feminine din zona Turda), fie în Moldova – precum Ana Conta-Kernbach (acesteia fiindu-i publicat în „Calendarul Femeii” un discurs privind drepturile femeilor⁵⁷) sau Mariana Conta-Kernbach.

Drepturile femeilor sau alte teme de interes pentru ele – ca, de exemplu, creșterea copiilor, religia și rolul ei în educație, ori problema alcoolismului și a impactului său în societate –, erau discutate de către membrele R.F.C. și în cadrul unor conferințe publice, unde erau invitate personalități diverse precum dr. Nicu Minovici din București (care a făcut o prezentare despre alcoolism, în 5 aprilie 1929) sau Lucia Costin, „profesoară de pedagogie și filozofie la Iași, actuală inspectoare a școlilor secundare de fete din România Mare” (care a avut o intervenție despre „Isus ca educator”, publicată ulterior în „Calendarul femeii”)⁵⁸.

Reuniunea Femeilor Creștine din Cluj nu s-a mărginit doar la partea teoretică în privința statutului femeilor, ci a avut și câteva inițiative practice foarte interesante, în care au fost îngemănate atât ideile solidarității feminine, cât și ocrotirea și asistența socială, ambele menționate în regulamentele ei

⁵⁵ „Societatea *Reuniunea Femeilor Creștine* din Cluj”, în *Calendarul femeii-1928*, anul II, Cluj, Editura Carmen, 1928, p. 61.

⁵⁶ Vezi, în acest sens, Calypso Botez, „Femeile colaboratoare ale statului”, în *Calendarul femeii-1928*, anul II, Cluj, Editura Carmen, 1928, p. 26-28.

⁵⁷ Ana Conta-Kernbach, „Despre drepturile femeilor”, în *Calendarul femeii-1929*, anul III, Cluj, Editura Carmen, 1929, p. 34-38.

⁵⁸ „Dare de seamă despre scopul și activitatea Societății *Reuniunea Femeilor Creștine* din Cluj”, în *Calendarul femeii-1930*, Cluj, Editura Carmen, 1930, p. 63.

fondatoare. Astfel, încă din 1926 a fost vehiculată ideea creării unui „cămin pentru doamnele din societate [adică membre ale R.F.C. – n.n.], care ar dori să aibă o cameră confortabilă pe timpul bătrâneții”, cămin denumit sugestiv „Casa Femeii”⁵⁹. Pentru construirea lui s-au întreprins demersuri pe lângă primăria Clujului, fiind solicitat un teren. Clădirea căminului „avea să fie ridicată îndată ce se vor găsi zece persoane care să adere la această idee”, iar finanțarea urma să fie obținută prin încheierea unor asigurări de viață în valoare totală de 100.000 lei, la societatea „Prima Ardeleană”. Se preconiza ca femeile care ar fi acceptat această propunere să cotizeze în fiecare lună, până la vârsta de 60 de ani, când s-ar fi putut retrage în cămin⁶⁰. Deși nu putem documenta dacă acest proiect a fost suficient de atractiv pentru a fi pus efectiv în aplicare sau a rămas la simplul stadiu de propunere, nu putem să nu subliniem cât de progresistă era ideea căminului de bătrâne pentru anii 1920-1930, precum și nivelul de dezvoltare atins de organisme financiare din România Mare; societatea „Prima Ardeleană” a fost una dintre cele mari și mai solide din domeniu, cu filiale atât în majoritatea orașelor din Transilvania, cât și la București și Cernăuți. Publicitatea pentru „Casa femeii” apare constant în „Calendarul Femeii” din 1929 și până în 1931 și dovedește, pe lângă toate aspectele evidențiate anterior, și modul în care membrele acestei asociații înțelegeau să încurajeze dezvoltarea întreprinderilor românești, prevedere înscrisă de altfel în statute.

Obiectivul primordial al activităților *Reuniunii Femeilor Creștine* din Cluj, adică sprijinirea tineretului „fără mijloace” (în special a studenților și elevilor), a fost îndeplinit prin nenumărate activități și acțiuni.

Așa după cum am menționat anterior, membrele R.F.C erau interesate să asigure cu prioritate „sănătatea trupească și sufletească” a tineretului și de aceea s-au interesat, încă din 1925-1926, de modul în care se putea crea o Cantină Studentească. Dându-și seama că pentru aceasta aveau nevoie de „un local și de fonduri anuale de întreținere” dr. Elena Bratu și colegele sale au căutat să le obțină cât mai repede. Membrele R.F.C. au identificat mai multe locuri în Cluj unde s-ar fi putut amenaja cantina: în general era vorba despre spații formate din două încăperi, care erau deținute fie de către Primăria Cluj, fie de către Universitatea clujeană sau de către mediul privat, mai precis de către Consumul Funcționarilor. Ele au cerut în repetate rânduri instituțiilor și autorităților în drept să le pună la dispoziție aceste spații, dar având în vedere criza imobiliară

⁵⁹ „Casa Femeii. Apel”, în *Ibidem*, p. 58.

⁶⁰ *Ibidem*. Se calculase că pentru *Casa Femeii*, potrivit formei în care se gândise proiectul, puteau să cotizeze doamne cu vârsta între 30 și 45 de ani, ceea ce ne oferă și o indicație indirectă asupra mediei de vârstă a membrilor care făceau parte din *Reuniunea Femeilor Creștine* din Cluj.

din acei ani, nu au avut succes⁶¹. În anul 1931 cantina nu se înființase încă, dar, din vânzările „Calendarului femeii”, precum și din donații, baluri ori conferințe se continua strângerea de fonduri pentru aceasta.

O altă inițiativă eșuată, dar nu mai puțin utilă și menită să asigure condiții bune de viață studenților, era construirea unui internat. Pentru aceasta *Reuniunea Femeilor Creștine* își propunea să utilizeze resurse lăsate prin testament de către două personalități feminine: Ana Bădilă și Ana Moldovan. Cele două doamne, originare din Sibiu și colaboratoare ale „Astrei”, formaseră un fond special pentru crearea unui cămin universitar la Cluj, însă negocierile purtate între „Astra” și R.F.C. pe această temă nu s-au concretizat⁶².

Prin contrast, acțiunile de asistență financiară sau materială directă către studenți și elevi ale R.F.C.-ului au înregistrat un mare succes în perioada interbelică. Așa după cum mărturiseau chiar membrele societății, ele „ajutau în toate împrejurările pe oricare creștin sau creștină care îi solicită ajutorul, când cererea e justă”, pe lângă sprijinul în bani, haine sau alimente fiind acordate, la nevoie, și consultații juridice gratuite⁶³. Lista celor care au fost subvenționați de către *Reuniune* este foarte lungă, rapoartele anuale din perioada 1928-1931 descriind multe cazuri de persoane care au primit sume importante sau alte înlesniri pentru a-și rezolva dificultățile. Din studierea documentelor se pot desprinde câteva tipuri de ajutoare acordate de doamnele care făceau parte din R.F.C. Astfel, studenții erau sprijiniți în general prin plata taxelor de studii, a taxelor de examene, a cazării sau hranei, uneori chiar a drumului la și de la universitate până acasă. Se acordau și câte două subvenții pe an pentru tratamente în stațiunea balneoclimaterică Colibița din județul Bistrița⁶⁴, în valoare de 2100 lei/persoană (la sanatoriul de aici fiind tratate mai ales bolile pulmonare și, în special, tuberculoza, de care sufereau mulți tineri). Nu doar studenții de la Universitatea clujeană beneficiau de generozitatea *Reuniunii Femeilor Creștine*, ci și aceia care studiau la alte instituții de învățământ din oraș – precum Academia Comercială sau Conservatorul. Membrele R.F.C. au reușit să formeze, încă din 1928, trei depozite financiare speciale, „cu scopul de a ajuta pe elevii [a se înțelege studenții – n.n.] săraci și valoroși de la Conservatorul de Artă Dramatică și Muzică din Cluj. Aceste fonduri sunt: Fondul Gh. Dima cu

⁶¹ Vezi, în acest sens, *Calendarul Femeii-1928*, anul II, Cluj, Editura Carmen, 1928, p. 61, precum și *Calendarul femeii-1929*, anul III, Cluj, Editura Carmen, 1929, p. 73-74.

⁶² *Ibidem*, 1928, p. 61-62 și *Ibidem*, 1929, p. 74.

⁶³ „Dare de seamă despre scopul și activitatea societății Reuniunea Femeilor Creștine din Cluj”, în *Calendarul femeii-1930*, Cluj, Editura Carmen, 1930, p. 68.

⁶⁴ „Activitatea societății Reuniunea Femeilor Creștine din Cluj”, în *Calendarul femeii-1929*, anul III, Cluj, Editura Carmen, 1929, p. 75.

20.000 lei, Fondul Stănescu Papa cu 22.000 lei, Fondul Popovici-Bayreuth cu 40.000 lei⁶⁵. Din nou, se remarcă faptul că unele sume erau consistente, stând mărturie a succesului *Reuniunii* și a eficienței cu care aceasta a fost organizată, astfel încât la puțină vreme după înființare să poată dispune de asemenea mijloace de acțiune.

Alături de studenți erau ajutați și mulți elevi de liceu, de la școli profesionale sau chiar secundare. Majoritatea celor care intrau în atenția R.F.C. erau fie orfani sau proveneau din familii sărace. În cazul elevilor, membrele din *Reuniune* acordau mai ales ajutoare care constau în haine, încălțăminte, hrană, uneori, pentru elevii eminenti, fiind cumpărate și manuale școlare sau cărți. De asemenea, pentru mulți dintre tinerii care frecventau școli profesionale se făceau eforturi, cel mai adesea reușite, de a le găsi un loc de muncă în instituții sau în mici întreprinderi, oferindu-li-se astfel autonomia socială atât de necesară⁶⁶.

Cât privește al treilea mare obiectiv al *Reuniunii Femeilor Creștine*, respectiv încurajarea industriei și comerțianților creștini, acesta a fost îndeplinit și el în mod satisfăcător. Prin intermediul „Calendarului femeii” se publica și se difuza, printre membrele asociației și nu numai, reclama comercială a unor mici întreprinderi cu patroni români (florării, coafor de dame, magazine de lenjerie, de haine, băcăni etc.). În majoritatea lor, textele de publicitate conțineau în mod expres precizarea că acel magazin era „unicul românesc din Cluj” – spre exemplu, o bombonerie se prezenta ca fiind „bombonieria preferată a tuturor românilor din Cluj” – iar numele proprietarilor sau proprietarelor apărea cu litere clar vizibile, pentru a le dovedi apartenența etnică. Membrele R.F.C. făceau propagandă și la ședințele lor ca toate doamnele românce din oraș să nu cumpere decât de la magazine românești, și în special de la „Consumul funcționarilor publici”, un magazin de alimente și articole menajere organizat pe principiul cooperăției. De altfel, în reclama dedicată acestuia se îndemna pe un ton cvasi-imperativ: „Aprovizionați-vă cu cele necesare gospodăriei numai de la această cooperativă a funcționarilor publici”⁶⁷. Mai mult, prin intervenția conducerii R.F.C. se reușise ca președinția Consiliului de Administrație al „Consumului Funcționarilor Publici” să fie deținută de către profesorul universitar I. Cătuneanu, ceea ce a impulsionat și a oferit prestigiu activității sale comerciale.

Tot în sprijinul formării și dezvoltării elitei economice românești, *Reuniunea* a făcut demersuri pentru a deschide „un atelier pentru industrie

⁶⁵ „Societatea Reuniunea Femeilor Creștine din Cluj”, în *Calendarul femeii-1928*, anul II, Cluj, Editura Carmen, 1928, p. 60.

⁶⁶ Vezi „Dare de seamă...”, în *op. cit.*, p. 64-65.

⁶⁷ Reclama „Consumului Funcționarilor Publici” din *Calendarul Femeii*, 1930, Editura Carmen, 1930, p. 73.

națională: covoare, pânză, cusături românești, combinat cu croitorie pentru doamne, lenjerie, lucratul plapumelor, lucrarea blanei, unde să învețe cei săraci și să găsească de lucru femeile nevoiașe, în care consumatorul să găsească cu un preț convenabil orice ar avea lipsă”⁶⁸. O asemenea inițiativă răspundea, în fapt, atât laturii de asistență socială din cadrul R. F. C. – prin oferirea de locuri de muncă pentru nevoiași –, cât și dorinței asociației de a contribui la întărirea puterii și influenței socio-economice a românilor în urbea de pe Someș.

Nu putem încheia prezentarea variatelor activități derulate în anii interbelici de către *Reuniunea Femeilor Creștine* din Cluj fără a pomeni și câteva dintre acțiunile culturale în care aceasta s-a implicat, manifestând aceeași energie pe care a afișat-o și în îndeplinirea obiectivelor sale. Înainte de toate, trebuie să notăm faptul că prin evenimentele culturale – serbări, concerte, baluri etc. – R.F.C. își asigura atât vizibilitate în plan public, cât și o mare parte dintre fondurile folosite apoi pentru principalele ei obiective.

Printre cele mai interesante manifestări pe care *Reuniunea* le-a sponsorizat și coordonat s-au numărat, în toamna lui 1930, mai multe spectacole care celebrau relațiile cordiale dintre Franța și România. Mai precis, sub patronajul *Reuniunii Femeilor Creștine* conduse de către dr. Elena Bratu și din inițiativa domnișoarei Milița Geormăneanu, care în timpul Primului Război Mondial luptase în armata franceză, dobândind gradul de locotenent, în noiembrie 1930 a luat ființă în Cluj o asociație denumită „Amicii Franței – Societatea Strasbourg”, având drept scop întărirea legăturilor dintre România și Franța. Domnișoara Geormăneanu reușise să pună bazele unei orchestre cu peste 30 de membri și soliști, alături de care își propunea să întreprindă un turneu prin toată Transilvania. Prin intermediul unor așa-zise „șezători franco-române”, se făcea nu doar propagandă culturală în favoarea Franței, ci se urmărea și obținerea de donații pentru înființarea unei cantine ca și pentru „a-i ajuta pe membrii grupului materialicește și moralicește”. Datorită contactelor avute de către domnișoara Geormăneanu, Franța oferea pentru cei înscriși în „Societatea Strasbourg” cinci burse de studiu la Paris⁶⁹, fiind, în acest fel, accentuată latura educațională a activităților patronate de către R.F.C. și de structurile care îi erau subordonate.

Prima „șezătoare” organizată de către „Societatea Strasbourg” sub egida R.F.C. a avut loc la Turda, fiind salutăată cu interes și aprecieri de către presa locală din județul Cluj⁷⁰. La doar o lună distanță, adică în decembrie 1930, o șezătoare franco-română asemănătoare s-a desfășurat în sala Teatrului Național

⁶⁸ „Activitatea societății...”, în *op. cit.*, p. 77.

⁶⁹ „Grupul Strasbourg - Secția Societății Reuniunea Femeilor Creștine, Cluj”, în *Patria*, anul XII, nr. 244, 14 noiembrie 1930, p. 4.

⁷⁰ *Ibidem*.

din Cluj, plasată iarăși sub auspiciile *Reuniunii Femeilor Creștine* și a „Societății Strasbourg”. Pe lângă membrele R.F.C., la eveniment au participat personalități de prim rang ale vieții publice din România, printre care profesorul universitar Valeriu Moldovan⁷¹, care deținea demnitatea de director ministerial al Ardealului, generalul Hanzu, șeful Corpului VI armată, profesorul Petre Sergescu, precum și consulul Franței la Cluj⁷². Spectacolul a avut un „program foarte bogat, executat cu o perfectă erudiție, cu aranjament de orchestră, dansuri de stil, declamație și solo de celo, vioară, flaut și voce”. La finalul serii, Milița Geormăneanu a fost decorată cu Legiunea de onoare „ca răsplătă a vitejiei și muncii depuse pe front”⁷³.

Nu putem încheia prezentarea activităților culturale pe care le patrona *Reuniunea Femeilor Creștine* din Cluj fără a aminti și numeroasele manifestări (colecte, serbări publice etc.) în favoarea pomenirii eroilor căzuți în războiul din 1914-1918, precum și participarea acestei organizații la sărbători naționale și/sau patriotice precum Ziua Unirii ș.a.

IV. Concluzii

Încă de la începutul analizei am constat că *Reuniunea Femeilor Creștine* din Cluj reprezintă un caz special printre celelalte societăți din perioada interbelică. Ea se diferențiază atât prin componenta socio-profesională – doamne care proveneau în majoritate din mediul academic –, cât și prin obiectivul primordial pe care și-l fixase – ajutorarea studenților și a elevilor. Din dările de seamă pe care le avem la dispoziție, precum și din relatările de presă, reiese în mod clar faptul că R.F.C.-ul se bucura de o mare influență publică în deceniul al treilea, fiind atât una dintre cele mai importante asociații feminine din Cluj, cât și una dintre cele mai bogate, mai eficiente și mai bine conduse. Faptul că începuseră să fie înființate societăți subordonate direct *Reuniunii* – cum este „Societatea Strasbourg” – ori chiar filiale ale R.F.C. – cum se întâmplă la Bistrița, în anul 1930⁷⁴, dovedește la rândul său acest lucru.

⁷¹ Valeriu Moldovan (1875-1954), jurist și politician. A fost profesor titular de drept bisericesc la Facultatea de Drept a Universității clujene începând din 1933. Ca membru al P.N.R și apoi al P.N.Ț a fost deputat în cinci legislaturi, senator în patru legislaturi și vicepreședinte al Senatului, între 1929-1930 fiind și membru al guvernului. A murit în temnița comunistă de la Sighet.

⁷² „Festivalul Grupului Strasbourg. O manifestație a amicitiei franco-române”, în *Patria*, anul XII, nr. 274, 20 decembrie 1930, p. 2.

⁷³ „Activitatea Societății...1929-1930”, în *op. cit.*, 1931, p. 70.

⁷⁴ „Dare de seamă...”, în *op. cit.*, 1930, p. 67.

Din păcate, nu putem documenta deocamdată nici activitatea, nici evoluția *Reuniunii* conduse de dr. Elena Bratu dincolo de anul 1931, pentru a avea o imagine completă și detaliată asupra acestei organizații și, mai ales, pentru a ști cum și când și-a încetat existența. Se impun însă cercetări ulterioare, în arhivele și bibliotecile celorlalte centre academice – București, Iași, eventual Timișoara –, pentru a constata dacă *Reuniunea Femeilor Creștine* din Cluj rămâne un exemplu singular de asociaționism academic și cultural sau se poate înscrie într-o tipologie mai largă, caracteristică societății românești interbelice.

Cultural and Academic Associationism in the Interwar Period: The Meeting of Christian Women in Cluj, 1925-1931

(Summary)

Keywords: associationism, elite, nationalism, students

This paper is an in-depth study dedicated to a very special interwar feminine association – The Reunion of Christian Women (R.F.C.). The association was created in the Transylvanian city of Cluj in 1925, after a series of economic and social difficulties – including massive anti-Semitic demonstrations requesting Numerus Clausus – had shaken the Romanian universities and aimed from its very beginning to focus on helping "Christian students and pupils" or, in other words, to encourage and protect the education of Romanians, in a city which was still largely dominated by the Hungarian and Jewish elites. The peculiarity of the R.F.C. also resided in the fact that most of its members were wives of the academic staff working at the Romanian University of Cluj or highly trained, even academic women themselves.

The author has split the article in three main parts. First, there is a short presentation of the socio-economic and cultural scene of the city of Cluj in the 1920s, arguing about the necessity of such an organism as the R.F.C. In the second part, we present the rules which governed this society, its main and secondary objectives, as well as provide a biographical and prosopographical analysis of its ruling committee and its different types of members. The third part describes in detail the strategies and activities which were decided upon and carried out by the Reunion of Christian Women, commenting upon their success

and/or efficiency. These data outline that the R.F.C. had significant financial funds and was one of the most influential, respected and well-managed civil associations in the interwar Cluj. Besides struggling to set up a student restaurant and a student hostel, the R.F.C provided ample and varied support to the youngsters, paying tuitions and exam fees, providing clothes, food and teaching supplies and even helping them to find jobs and start an independent life. Its members were also very interested in debating the role and place of women in the modern society, considering that women had to be taken into account as “partners or collaborators of the State”, especially in the educational and cultural fields.

Unfortunately, there is no documentary evidence of the Reunion of Christian Women beyond the year 1931; consequently a complete look at its evolution is not possible. Despite this circumstance, the present research offers enough information in order to situate the Reunion of Christian Women from Cluj at its due place in the academic, cultural and feminine Romanian history and stimulate further studies on similar topics.